

Kateryna Fedosova
*Candidate of Public Administration, Docent,
Dnipro University of Technology*

Федосова К.В.
*кандидат наук з державного управління, доцент,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-576-1-43>

**DISADVANTAGES OF THE PRINCIPLE OF VAT PAYMENT
ON THE BASIS OF THE 'FIRST EVENT' WITHOUT TAKING
INTO ACCOUNT THE FACT OF PAYMENT
BY THE COUNTERPARTY**

**НЕДОЛІКИ ПРИНЦИПУ СПЛАТИ ПДВ
ЗА «ПЕРШОЮ ПОДІЄЮ» БЕЗ УРАХУВАННЯ ФАКТУ
ПРОВЕДЕННЯ ОПЛАТИ КОНТРАГЕНТОМ**

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) є одним із основних джерел наповнення державного бюджету України. За даними Міністерства Фінансів України, у 2024 році надходження від ПДВ становили 734 455,4 тис. грн, що складає 44,57% усіх податкових надходжень [1]. Однак, чинна система обліку ПДВ за принципом «першої події» викликає численні дискусії серед бізнес-спільноти. Цей принцип передбачає виникнення податкових зобов'язань у момент першої події – або відвантаження товару, або отримання передоплати, залежно від того, що сталося раніше [2]. У багатьох випадках це призводить до ситуацій, коли постачальник зобов'язаний сплатити ПДВ до бюджету, не отримавши фактичної оплати від покупця. Такий підхід створює фінансове навантаження на підприємства, особливо в умовах економічної нестабільності і затримок платежів. Важливо розібратися з основними недоліками цього принципу, а також обґрунтувати необхідність його перегляду відповідно до міжнародної практики.

В таблиці 1 систематизовано основні недоліки «першої події».

Аналіз наведених недоліків демонструє не лише прямі, а й низку прихованих негативних наслідків чинного підходу. По-перше, фактичне кредитування держави за рахунок обігових коштів підприємств змінює роль бізнесу з суб'єкта господарювання на мимовільного фінансового донора фіскальної системи, що викривлює економічну рівновагу. По-друге, системна неможливість повернення сплаченого, але не підкріпленого реальною оплатою ПДВ, формує потенціал для зростання тінізації обороту: підприємці намагаються уникати операцій, які ведуть до втрат. По-третє, пасивність покупця і відсутність санкцій за

несвоєчасну оплату не лише демотивує його до дисципліни, але й провокує перерозподіл ризиків, повністю перекладаючи їх на сторону постачальника. По-четверте, розрив із міжнародною практикою унеможлиблює гармонізацію податкових норм і знижує інвестиційну привабливість України. Нарешті, складність адміністрування створює простір для помилок, а отже і для адміністративного тиску, що є особливо небезпечним для мікро- та малого бізнесу. Сукупність цих аспектів вказує на нагальну потребу в перегляді принципу «першої події» як системного інструменту оподаткування.

Таблиця 1

Основні недоліки «першої події»

№	Недолік	Опис
1	Фінансове навантаження на постачальника	Згідно з чинним законодавством, податкові зобов'язання з ПДВ виникають у момент першої події, незалежно від фактичного отримання оплати . Це означає, що постачальник зобов'язаний сплатити ПДВ до бюджету, навіть якщо покупець ще не здійснив оплату. У випадку затримки платежу або його відсутності, постачальник фактично кредитує державу власними коштами, що може призвести до фінансових труднощів, особливо для малого та середнього бізнесу.
2	Ризик невідшкодування ПДВ	У разі, якщо покупець не здійснює оплату, постачальник не має можливості відкоригувати податкові зобов'язання та повернути сплачений ПДВ. Це створює додаткові ризики для підприємств, оскільки вони можуть втратити значні суми коштів без можливості їх відшкодування .
3	Відсутність стимулів для своєчасної оплати	Оскільки покупець не несе відповідальності за затримку оплати, а постачальник вже сплатив ПДВ, це може призводити до зловживань з боку недобросовісних контрагентів. Відсутність фінансових наслідків для покупця знижує його мотивацію до своєчасного виконання платіжних зобов'язань.
4	Відхилення від міжнародної практики	У багатьох країнах Європейського Союзу податкові зобов'язання з ПДВ виникають у момент отримання оплати, що забезпечує справедливий розподіл податкового навантаження між сторонами угоди. В Україні ж застосовується принцип «першої події», що відрізняється від загальноприйнятої міжнародної практики та створює додаткові бар'єри для інтеграції у світову економіку .
5	Складність адміністрування та обліку	Застосування принципу «першої події» ускладнює бухгалтерський облік і адміністрування податкових зобов'язань. Необхідність відстеження моменту виникнення першої події та своєчасної реєстрації податкових накладних збільшує ризик помилок і накладення штрафних санкцій на підприємство.

Джерело: розробка автора

В Україні існує судова практика, яка висвітлює проблеми застосування принципу «першої події» при сплаті ПДВ, особливо в ситуаціях, коли постачальник зобов'язаний сплатити податок до отримання фактичної оплати від покупця.

Узагальнення судової практики щодо адміністрування ПДВ вказує на численні випадки, коли суди задовольняли позови платників податків у спорах, пов'язаних із застосуванням принципу «першої події». Зокрема, у період з 01.01.2014 по 30.06.2014 року було розглянуто 707 позовів, з яких 373 були задоволені. Це свідчить про наявність проблем у застосуванні цього принципу та необхідність його перегляду [3].

Суди розглядали випадки, коли сторони встановлювали в договорах відповідальність за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних. Проте суди не мають однастайності у цьому питанні. Деякі рішення вказують на те, що обов'язок зі складання та реєстрації податкових накладних виникає з податкового законодавства, а не з договірних відносин, тому порушення цього обов'язку не є підставою для господарської відповідальності [4].

Ці приклади свідчать про те, що принцип «першої події» у сплаті ПДВ створює значні труднощі для платників податків, особливо в умовах економічної нестабільності. Судова практика підтверджує необхідність перегляду цього принципу та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів, де податкові зобов'язання виникають після фактичного отримання оплати.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, варто відзначити, що принцип сплати ПДВ за «першою подією» без урахування факту проведення оплати контрагентом створює значні фінансові й адміністративні труднощі для підприємств в Україні. Цей підхід не лише відхиляється від міжнародної практики, але й підвищує ризики для бізнесу, знижує платіжну дисципліну, а також ускладнює податкове адміністрування. Для покращення бізнес-клімату й забезпечення справедливого податкового навантаження необхідно переглянути чинне законодавство і впровадити механізми, що враховують фактичне отримання оплати при виникненні податкових зобов'язань з ПДВ.

Література:

1. Minfin Media. Доходи держбюджету України 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2024/> (дата звернення: 22.04.2025)
2. Головне управління ДПС у Запорізькій області. Чи виникають податкові зобов'язання з ПДВ у платника податку, у разі коли перша подія відбулася до його реєстрації таким платником? 2023. URL: <https://zp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/727792.html> (дата звернення: 22.04.2025)
3. Київський апеляційний адміністративний суд. Узагальнення судової практики стосовно розгляду адміністративними судами справ щодо адміністрування податку на додану вартість (крім бюджетного відшкодування з податку на додану вартість). 2014. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/law-library/court-practice/kijivskij-apelyatsijnij-administrativnij-sud/uzagal-nennya-sudovojj-praktiki-stosovno-rozglyadu-administrativnimi-sudami-sprav-shchodo-administru-vannya-podatku-na-dodanu-vartist-krim-byudzhethnogo-vidshko->

duvannya-z-podatku-na-dodanu-vartist.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 23.04.2025)

4. Шевченко А. Стягнення збитків у разі нереєстрації продавцем податкових накладних. 2024. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/231585_styagnennya-zbitkv-u-raz-nerestrats-prodavtsem-podatkovikh-nakladnikh (дата звернення: 23.04.2025)